

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
правового регулювання економіки
Протокол № 1 від 01.09.2025 р

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань

**С Соціальні науки, журналістика,
інформація та міжнародні відносини**

Спеціальність

С3 Міжнародні відносини

Освітній рівень

другий (магістерський)

Освітня програма

Міжнародні відносини

Статус дисципліни

вибіркова

Мова викладання, навчання та оцінювання

українська

Розробник : к.ю.н,
доцент

Олександр ЛИСЯК

Завідувач кафедри
Правового регулювання економіки

Юрій ШИНКАРЬОВ

Гарант програми

Олег КУЗЬ

Харків

2025

ВСТУП

Дисципліна «Право Європейського Союзу» є вибірковою навчальною дисципліною, що вивчається здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Міжнародні відносини» спеціальності СЗ Міжнародні відносини. Вивчення господарського права є необхідним для підготовки фахівців, які будуть успішно працювати в умовах сучасної економіки та правової системи.

Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Право Європейського Союзу». Вивчення права ЄС є важливим аспектом як для теоретичних, так і для практичних потреб юридичної науки. Воно дозволяє зрозуміти специфіку наднаціональної правової системи, її розвиток, принципи та механізми реалізації.

В умовах сучасної глобалізації та посиленої міждержавної інтеграції роль Європейського Союзу постійно зростає. ЄС є не лише потужним економічним і політичним блоком, але й унікальним прикладом формування наднаціонального правового простору, здатного впливати на регіональну і глобальну політику, безпеку, торгівлю, захист прав людини, екологічні стандарти та багато інших сфер міжнародного співробітництва.

Для здобувачів спеціальності СЗ Міжнародні відносини глибоке розуміння права Європейського Союзу є важливим професійним компонентом, оскільки воно дає змогу усвідомлювати принципи функціонування і структуру одного з найбільш розвинутих наднаціональних утворень у світі, аналізувати правові механізми регулювання відносин між державами-членами та іншими країнами, прогнозувати розвиток інтеграційних процесів у Європі та їхній вплив на світову політику, формувати компетентності щодо участі в міжнародних переговорах, дипломатичній діяльності, розробці проєктів міжнародних угод і політик з урахуванням норм і практик ЄС.

Оскільки Європейський Союз відіграє значну роль у міжнародних організаціях, у процесах врегулювання конфліктів, гуманітарної допомоги, торгівлі й розвитку, знання його правових засад є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх фахівців із міжнародних відносин. Вивчення цієї дисципліни сприяє формуванню системного правового мислення, здатності до стратегічного аналізу й ефективної взаємодії з різними правовими культурами в міжнародному середовищі.

Метою дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти системних знань про правову природу Європейського Союзу, його інституційну структуру, джерела та принципи права ЄС, а також особливості функціонування наднаціонального правопорядку в контексті сучасних міжнародних відносин.

Вивчення дисципліни спрямоване на розвиток у здобувачів здатності аналізувати правові механізми європейської інтеграції, зрозуміти взаємодію права Європейського Союзу з міжнародним і національним правом, а також застосовувати отримані знання під час оцінки політико-правових процесів у Європі та у взаємовідносинах ЄС з третіми державами і міжнародними організаціями.

Завданнями навчальної дисципліни є: формування у здобувачів системного уявлення про правову природу та еволюцію Європейського Союзу, засади його інституційної побудови й механізми функціонування наднаціонального правопорядку. Дисципліна спрямована на засвоєння знань про джерела і принципи

права ЄС, особливості правотворчості та правозастосування, а також на розвиток умінь аналізувати взаємодію права Європейського Союзу з міжнародним і національним правом та застосовувати отримані знання під час оцінки сучасних міжнародних політико-правових процесів.

Предметом навчальної дисципліни є правові норми, принципи, інституційні механізми та практика їх застосування, які регулюють формування, функціонування і розвиток правової системи Європейського Союзу, а також особливості взаємодії права ЄС з міжнародним і національним правом у сфері міжнародних відносин.

Об'єктом навчальної дисципліни є суспільні відносини, що виникають у процесі європейської інтеграції, функціонування Європейського Союзу та його взаємодії з державами-членами, третіми країнами і міжнародними організаціями.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН1	ЗК1, ЗК2, ЗК3, СК1, СК10
РН2	ЗК1, ЗК2, ЗК3, СК4, СК10
РН4	ЗК1, ЗК2, ЗК3, СК1, СК4, СК5, СК6, СК10
РН5	ЗК1, ЗК2, ЗК3, СК10
РН6	ЗК1, ЗК2, ЗК3, СК1, СК4, СК5, СК6, СК10
РН7	ЗК1, ЗК2, ЗК3, СК1, СК4, СК5, СК6, СК10

РН1. Знати та розуміти природу, джерел та напрямів еволюції міжнародних відносин, міжнародної політики, зовнішньої політики держав, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики.

РН2. Критично осмислювати та аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні відносини.

РН4. Аналізувати та оцінювати проблеми міжнародної та національної безпеки, міжнародні та інтернаціоналізовані конфлікти, підходи, способи та механізми забезпечення безпеки у міжнародному просторі та у зовнішній політиці держав.

РН5. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію про стан міжнародних відносин, світової політики та зовнішньої політики держав.

РН6. Визначати, оцінювати та прогнозувати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку.

РН7. Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем.

ЗК1. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК3. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

СК1. Здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики.

СК4. Здатність аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні та суспільні відносини, політичні та суспільні системи.

СК5. Здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК6. Здатність використовувати для дослідження міжнародних відносин, суспільних комунікацій та для регіональних студій теоретичні та методологічні підходи політології, економічної та правової науки, міждисциплінарних досліджень.

СК10. Здатність до самонавчання, підтримки належного рівня знань, готовність до опанування знань нового рівня, підвищення своєї фаховості та рівня кваліфікації.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні положення господарського права

Тема 1. Правова природа, характерні риси та джерела права Європейського Союзу

Правова природа права Європейського Союзу. Історія розвитку права ЄС. Співвідношення понять «європейське право» та «право Європейського Союзу». Поняття і зміст спільного набору норм (*acquis communautaire*). Джерела права Європейського Союзу. Наукове вивчення права Європейського Союзу.

Тема 2. Інституційна структура та правове регулювання діяльності ЄС.

Правовий статус Європейського Союзу та його інституцій (Європейський Парламент, Рада, Комісія). Судова система ЄС: Суд Європейського Союзу, Загальний суд. Роль інших органів і агентств ЄС. Компетенції ЄС та розмежування з компетенціями держав-членів. Процедури прийняття права: законодавчий процес та комітологія.

Тема 3. Загальні принципи та механізми правового регулювання ЄС 3.1.

Принципи права Європейського Союзу (примат, субсидіарність, пропорційність). Основні права людини та Хартія основних прав ЄС. Взаємодія права ЄС та національного права; прямий ефект, пріоритет. Судова юрисдикція у справі порушень, попередні запити та рівень застосування. Роль прецедентної практики Суду ЄС.

Тема 4. Право внутрішнього ринку ЄС

Вільний рух товарів. Вільний рух осіб і робочої сили. Вільний рух послуг і капіталу. Суспільна політика конкуренції та державної допомоги. Публічні закупівлі та стандарти ринку.

Тема 5. Секторальні галузі матеріального права ЄС

Сфера охорони довкілля. Енергетична політика та транспорт. Регулювання телекомунікацій та цифрового ринку. Політика соціального забезпечення та зайнятості. Споживчий захист і охорона здоров'я.

Змістовий модуль 2. Правові сфери та спеціалізовані напрями права ЄС

Тема 6. Європейська політика у сфері правосуддя, свободи та безпеки

Область свободи, безпеки та юстиції: загальні цілі. Співпраця у кримінальних справах. Європейський ордер на арешт та правові механізми. Міграція, притулок та прикордонний контроль. Європейські правоохоронні інструменти.

Тема 7. Зовнішні відносини та міжнародні угоди ЄС

Правові основи зовнішньої політики ЄС. Торговельні угоди та митний союз. Стан переговорів про приєднання; механізм адаптації правової системи ЄС. Партнерство та співробітництво з третіми країнами. ЄС у міжнародних організаціях.

Тема 8. Європейське адміністративне право та політика регіонального розвитку

Адміністративне право ЄС; механізми реалізації політик. Регулювання сільського господарства та продовольчої безпеки. Регіональна політика та структурні фонди. Економічна й монетарна політика. Політика інновацій та науки.

Тема 9. Захист прав людини у праві ЄС

Хартія основних прав ЄС — структура та застосування. Норма недискримінації та права фундаментальних свобод. Європейський суд прав людини. Захист персональних даних та цифрові права. Механізми ефективного забезпечення прав.

Тема 10. Практика правозастосування та судові питання права ЄС

Судова практика Суду ЄС: основні прецеденти. Система юрисдикції і тлумачення норм. Процедури вирішення спорів між органами та державами-членами. Судовий перегляд актів ЄС. Практичне застосування законодавства ЄС у національних правових системах.

Перелік практичних (семінарських) завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) завдань

Назва теми	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Знати правову природу права ЄС, етапи його становлення та систему джерел. Розуміти відмінність між європейським

	правом і правом ЄС та зміст <i>acquis communautaire</i> . Визначати місце права ЄС у сучасних правових системах та його наукове значення.
Тема 2. Завдання 2.	Знати систему інституцій ЄС, їх повноваження та судову структуру. Розуміти механізми розмежування компетенцій між ЄС і державами-членами. Визначати особливості законодавчого процесу та процедур прийняття рішень.
Тема 3.Завдання 3.	Знати основні принципи права ЄС і систему захисту прав людини. Розуміти механізми прямої дії, пріоритету та судового контролю. Визначати роль Суду ЄС і прецедентної практики у правозастосуванні.
Тема 4. Завдання 4.	Знати свободи внутрішнього ринку та засади конкурентної політики. Розуміти правові умови функціонування товарного, сервісного та фінансового ринків. Визначати вплив норм внутрішнього ринку на економічні відносини.
Тема 5. Завдання 5.	Знати основні напрями секторальної політики ЄС. Розуміти правові механізми регулювання галузевих сфер. Визначати значення секторального права для сталого розвитку Союзу.
Тема 6. Завдання 6.	Знати цілі та інструменти політики свободи, безпеки і правосуддя. Розуміти правові механізми співпраці у кримінальній та міграційній сферах. Визначати роль європейських правоохоронних інституцій.
Тема 7. Завдання 7.	Знати правові засади зовнішньої діяльності ЄС. Розуміти механізми укладення міжнародних угод та політику розширення. Визначати місце ЄС у системі міжнародних відносин.
Тема 8. Завдання 8.	Знати основи адміністративного права ЄС та ключові політики розвитку. Розуміти функціонування регіональної, економічної та інноваційної політики. Визначати інструменти реалізації політик ЄС на практиці.
Тема 9. Завдання 9.	Знати систему захисту прав людини та Хартію основних прав ЄС. Розуміти: механізми забезпечення фундаментальних прав і недискримінації. Визначати: роль судових і правозахисних інституцій.
Тема 10. Завдання 10.	Знати основні напрями судової практики Суду ЄС. Розуміти процедури тлумачення та перегляду актів ЄС. Визначати значення практики Суду ЄС для національних правових систем.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
5 семестр	
Тема 1. Завдання 1.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 2. Завдання 2.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 3. Завдання 3.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 4. Завдання 4.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання творчого завдання. Підготовка до модульної контрольної роботи.
Тема 5. Завдання 5.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою. Написання модульної контрольної роботи.
Тема 6. Завдання 6.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 7. Завдання 7.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 8. Завдання 8.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 9. Завдання 9.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання індивідуального завдання. Підготовка до модульної контрольної роботи.
Тема 10. Завдання 10.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою. Написання модульної контрольної роботи.

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1-10)).

Наочні (візуалізація (Тема 1-10)).

Практичні (практична робота (Тема 1-3, 6-8), творче завдання (Тема 4), індивідуальне завдання (Тема 9)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: – для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Підсумкова оцінка за результатами семестру визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю залік – сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні завдання (30 балів (по 5 балів за кожне)), творче завдання (15 балів), індивідуальне завдання (15 балів), дві модульні контрольні роботи (40 балів (по 20 балів за кожну)).

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Грицяк І.А. Правова та інституційна основи Європейського Союзу [Текст] : підручник / за заг. ред. М.Бойцуна, І. Грицяка, Я. Мудрого [та ін.]; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр., Ун-т Лондон метрополітен (Великобританія). — Харків : Магістр, 2009. — 619 с. : іл. — (Б-ка держ. службовця місцевих органів влади у галузі європейської інтеграції). — Дод.: с. 549-551; Глосарій с. 552-603; Предм. покажчик с. 604-610. — Бібліогр. до кожн. розд.

2. Прокопенко Л. Л. Інституційна система ЄС : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, Н. М. Рудік. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2021. – 226 с. – Режим доступу: <https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4243256a-e957-450b-a174-cb9bea238bff/content>

Додаткова

3. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями: Міжнародний документ від 07.02.1992, 25.03.1957. [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

4. Регламент Європейського парламенту І Ради (ЄС) № 182/2011 від 16 лютого 2011 року про встановлення правил і загальних принципів стосовно механізмів контролю державами-членами здійснення Комісією виконавчих повноважень: Регламент, Міжнародний документ, Заява від 16.02.2011 № 182/2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-11#top

5. Бровко О. В. Історія та особливості взаємовідносин України з Євросоюзом / О. В. Бровко, І. В. Жеребятнікова // Україна і ЄС: політико-правові перспективи інтеграції : зб. матеріалів XXXIII Харківських політологічних читань, м. Харків, 24 квіт. 2020 р. – Х. : Право, 2020. – С. 51-55. – Режим доступу <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23398>

6. Єрмоленко О. О. Ефективні заходи боротьби з корупцією у країнах Європейського Союзу / О. О. Єрмоленко // Публічне управління: проблеми та перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 23 листопада 2023 р. – Харків : ТОВ «Константа», 2023. – С. 103 – 108. – Режим доступу <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/30678>

7. Лисяк О.І. Правовий аналіз імплементації міжнародних стандартів антикорупції: проблеми та перспективи// Право та економіка України – шляхи розвитку : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 27 листопада 2025 р. - Харків: Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, 2025 – С. 204 – 208. – Режим доступу <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/38259>

8. Лисяк О.І., Гальченко К. В. Підвищення рівня участі жінок у політиці: проблеми гендерної дискримінації та шляхи подолання / К. В. Гальченко, науковий керівник О.І. Лисяк // Тенденції та перспективи розвитку економіки і права XXI століття очима молоді : матеріали VII Міжвузівської студентської наукової конференції , 18 травня 2023 р. : тези допов. - Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2023. - С. 286 - 273. – Режим доступу <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29780>

9. Лисяк О.І., Кириловська Я. Дотримання норм міжнародного гуманітарного права та прав людини під час воєн / Юридичний науковий електронний журнал: Електронне наукове фахове видання. 2025. № 4. - 2025. - С. 429 – 431. – Режим доступу <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36881>

10. Лисяк О.І., Бабяк М.Б. Гендерна рівність та права жінок у міжнародному праві / Юридичний науковий електронний журнал: Електронне наукове фахове видання. 2025. № 3. - 2025. - С. 479 - 481. – Режим доступу <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36882>

11. Шляхта І. В. Засади міграційної кризи в Європі на початку XXI століття / І. В. Шляхта. - Україна в умовах російської агресії: уроки сьогодення та прогнози майбутнього : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (XXXVIII Харків. політол. читань), 27 грудня 2024 р. / [редкол.: Л. М. Герасіна (голова), О. Ю. Панфілов, В. А. Прудников та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики ; Харків. асоц. політологів. - Харків : Право, 2025. - С. 85-92. – Режим доступу <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35261>

Інформаційні ресурси

12. Офіційний сайт Верховної Ради України. Розділ «Законодавство України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

13. Верховний Суд. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/-perelik_sprav/

14. Офіційна сторінка Європейського суду з прав людини <https://www.echr.coe.int/>

15. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни «Право Європейського Союзу», розроблений в ПНС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=12774>